

KAPITEL 3 / CHAPTER 3³
MANAGEMENT OF ACCOUNTS PAYABLE OF THE ENTERPRISE**DOI: 10.30890/2709-2313.2022-13-03-012****Вступ**

У процесі здійснення своєї діяльності підприємства вступають у господарські зв'язки з різними підприємствами, організаціями й особами. Постійно відбувається кругообіг господарських засобів, що викликає безупинне поновлення різноманітних розрахунків. Найбільш розповсюдженішими видами зовнішніх розрахунків є розрахунки з постачальниками і підрядниками, розрахунки за кредитами банків, за претензіями. Від стану цих розрахунків багато в чому залежить платоспроможність організації, її фінансовий стан й інвестиційна привабливість. Правильна організація розрахункових операцій забезпечує стійкість оборотності засобів підприємства, зміцнення його договірної і розрахункової дисципліни і поліпшення його фінансового стану. Крім того, раціональна організація розрахунків, правильність постановки їхнього обліку попереджають негативні наслідки по цих операціях.

На вітчизняних підприємствах кредиторська заборгованість займає стійкі позиції у фінансуванні поточної діяльності і в останні роки продовжується її зростання. Вона надає можливість підприємству тимчасово користуватися запозиченими коштами, але з іншого боку також зменшує показники платоспроможності і ліквідності.

Кредиторська заборгованість відноситься до зобов'язань підприємства. Зобов'язання є однією із складових Балансу і розглядаються як джерела формування фінансових ресурсів для фінансування операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємств.

Питання обліку, аналізу, аудиту кредиторської заборгованості досліджували такі автори як Мних Є.В., Новиков І.Т., Никонович М.О., Огійчук М.Ф., Пантелєєв В.П., Рагуліна І.І., Савченко В.Я., Рудько К.О., Юр'єва О.А. та інші.

³Authors: Lobacheva Iryna, Kotseruba Nataliia

3.1. Концептуалізація кредиторської заборгованості підприємства

Кредиторська заборгованість – тимчасово залучені суб'єктом господарювання у власне користування грошові кошти, які підлягають поверненню юридичній або фізичній особі. Така заборгованість виникає в результаті здійснених раніше дій (подій), оцінена в гривнях і щодо якої в підприємства існують зобов'язання її погашення в певний строк [1, с. 301].

У майбутньому заборгованість за зобов'язаннями має бути погашена шляхом передачі кредиторам певних активів або послуг. Таким чином, зобов'язання – це вимоги кредиторів стосовно активів підприємства. Економічна сутність кредиторської заборгованості полягає в тому, що це не тільки частина майна підприємства, як правило кошти, але і товарно-матеріальні цінності, наприклад у зобов'язаннях по товарному кредиті.

Кредиторська заборгованість – поточні зобов'язання підприємства, що відображають його заборгованість перед партнерами по комерційних операціях по рахунках, прийнятих до оплати.

Незважаючи на давню історію існування кредиторської заборгованості та стан її вивчення, в сучасній науковій літературі немає єдиної думки щодо трактування цього поняття.

Сопко В.В. розглядає кредиторську заборгованість як форму розрахунку за товари і послуги, які придбаваються у ході операцій компанії, що періодично повторюються і використовуються у виробництві (в якості сировини) чи для перепродажу (інакше її називають рахунками до сплати чи торговими рахунками до сплати) [1, с. 296].

Так, з юридичного боку під кредиторською заборгованістю розуміють вимоги кредитора стосовно виконання боржником свого обов'язку, тоді як з економічного боку під останнім слід розуміти тимчасово залучені суб'єктом у власне користування кошти, які підлягають поверненню його кредитору.

Економічна сутність кредиторської заборгованості полягає в тому, що підприємство може мати зобов'язання не тільки у грошовому еквіваленті, а і у товарно-матеріальних цінностях.

Отже, як бачимо, наведені трактування поняття «кредиторська заборгованість» підтверджують те, що існують певні розбіжності у визначені даного терміну.

В основному вчені розглядають кредиторську заборгованість як грошові

кошти, деякі як частину майна або форму розрахунків за товари та послуги, але ніхто не наголошує на тому, що кредиторська заборгованість є складовою кругообігу капіталу. Адже елементи кругообігу капіталу є частиною безперервного потоку господарських операцій. Закупівлі призводять до збільшення виробничих запасів і кредиторської заборгованості, виробництво – до збільшення готової продукції, реалізація – до зростання дебіторської заборгованості і грошових коштів. Цей цикл операцій багаторазово повторюється і в результаті зводиться до грошових надходжень і платежів.

Аналіз наукової літератури дає різнобічне уявлення про особливості класифікації кредиторської заборгованості, яку багато авторів називають зобов'язаннями, так як їй притаманні різні класифікаційні ознаки зобов'язань. Тому, розглянемо дані класифікації за різними поглядами науковців.

Основним нормативним документом який регламентує порядок обліку та класифікації зобов'язань в Україні є П(С)БО 11 «Зобов'язання». У відповідності до вимог даного стандарту всі зобов'язання розподіляються за такими ознаками: довгострокові зобов'язання (довгострокові кредити банків; інші довгострокові фінансові зобов'язання; відстрочені податкові зобов'язання); поточні зобов'язання (короткострокові кредити банків; поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями; видані короткострокові векселі; кредиторська заборгованість за товари, послуги, роботи; поточна заборгованість за розрахунками; за одержаними авансами, за бюджетними і позабюджетними платежами, за оплатою праці, за учасниками, внутрішніми розрахунками, інші поточні зобов'язання); забезпечення (додаткове пенсійне забезпечення, виконання гарантійних зобов'язань, реструктуризація) непередбачені зобов'язання; доходи майбутніх періодів [2].

Виходячи з наведеної класифікації у відповідності до П(С)БО 11 «Зобов'язання», можна стверджувати, що всі зобов'язання мають термін погашення. Однак, не відображаються більш детальні характеристики класифікації. Варто зауважити, що значна частина науковців дотримуються цих класифікаційних ознак, проте не за всіма критеріями. У більшості випадків зустрічаються лише декілька ознак класифікації зобов'язань, а не за всіма перерахованими вище.

Колектив авторів, Н.І. Верхоглядова, В.П. Шило, С.Б. Ільїна, погоджуються з даною класифікацією, але зазначають що для правильної організації бухгалтерського обліку зобов'язань важливим є визначення моменту

виникнення зобов'язання, оскільки юридичні та економічні аспекти цього питання не збігаються. Так, у момент підписання договору на одержання кредиту між підприємством і банком виникає юридичне зобов'язання, суть якого полягає в тому, що воно підлягає виконанню в майбутньому. В бухгалтерському обліку підприємства зобов'язання знаходить своє відображення лише тоді, коли на його поточний рахунок банк зарахує грошові кошти.

Тому пропонують поділяти зобов'язання залежно від порядку визначення суми до погашення зобов'язання на реальні та потенційні. Реальні зобов'язання виникають на підставі договору, контракту, одержаного рахунку (як правило, сума заборгованості та строк погашення по них є конкретними і вказуються у відповідних документах) [3, с. 324].

Залежно від терміну погашення реальні зобов'язання поділяються на поточні та довгострокові.

Кредиторська заборгованість визнається, якщо вона відповідає її визначенню, може бути виміряна і є релевантною і достовірною.

Класифікація зобов'язань представлена на рисунку 1.

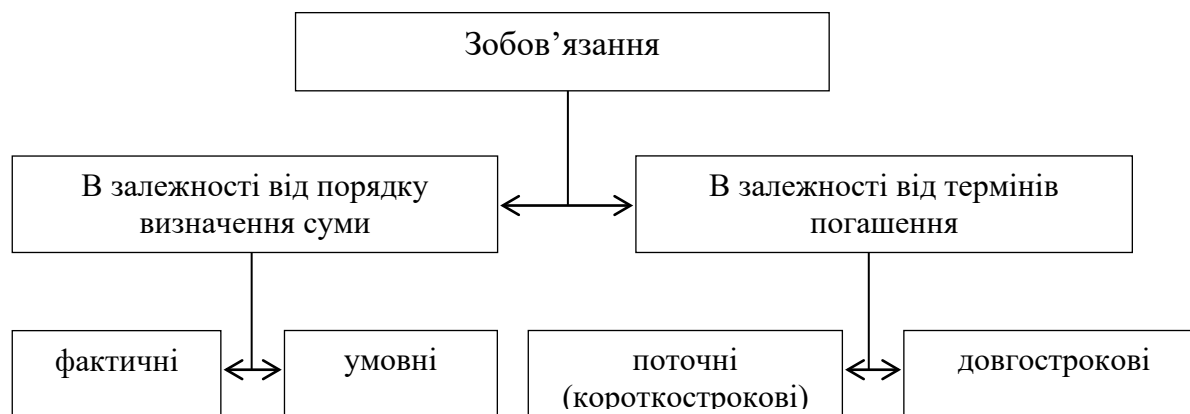

Рисунок 1 – Класифікація зобов'язань

Фактичні зобов'язання виникають на основі договору, контракту, одержаного рахунку, сума заборгованості за якими відома. За умовними зобов'язаннями, навпаки, точна сума не може бути визначена до настання певної дати. Це заборгованість зі сплати податків, відпусток тощо.

3.2. Оцінка зобов'язань підприємства

Важливою умовою успішного функціонування підприємств в ринкових умовах є об'єктивна оцінка зобов'язань. Оцінка зобов'язань відіграє значну роль при формуванні облікової політики підприємства. Застосування принципу обачності, що передбачає використання в бухгалтерському обліку методів оцінки, які повинні запобігати заниженню сум визнаних зобов'язань, є важливим при оцінці зобов'язань. Завдяки дії принципу безперервності оцінка зобов'язань підприємства здійснюється, виходячи з припущення, що його діяльність триватиме й надалі.

Зобов'язання визнаються, якщо наявні дві обов'язкові ознаки:

- його оцінка може бути достовірно визначена;
- існує ймовірність зменшення економічних вигод у майбутньому внаслідок його погашення.

Значна частина зобов'язань підприємства регулярно (щомісячно) нараховується з відображенням в обліку по дебету рахунків активів або витрат, а по кредиту - нарахованих зобов'язань. У таких випадках визнання зобов'язань (кредиторської заборгованості) безпосередньо залежить від визнання відповідних активів або витрат.

Другою умовою визнання зобов'язання у балансі є можливість його достовірної оцінки. Як правило, сума зобов'язання визначається однозначно і прямо вказується у відповідних документах. Проте існують ситуації, коли сума платежу залежить від подальших подій. Зобов'язання визнається у таких випадках, якщо його можна оцінити з певною мірою достовірності.

Звичайно, сума, що підлягає сплаті для погашення заборгованості, визначається угодою (контрактом) або розраховується на підставі встановлених правил (ставок, норм, тарифів тощо). Зобов'язання, що виникли внаслідок авансової оплати покупцем товарів чи послуг за визначеними цінами, асортиментом, кількістю і якістю можуть змінювати свою грошову оцінку в часі, але незмінними залишаються обумовлена кількість та якість товару.

У деяких випадках в момент виникнення зобов'язання його сума визначається із застосуванням попередніх аналітичних чи експертних оцінок.

Для визначення балансової вартості зобов'язань використовують такі види оцінок:

- історична собівартість;

- поточна собівартість;
- вартість розрахунку (платежу);
- теперішня вартість.

Історична собівартість зобов'язання – сума надходжень, отриманих в обмін на зобов'язання або, за деяких інших обставин, суми грошових коштів чи їх еквівалентів, що, як очікується, будуть сплачені з метою погашення зобов'язання під час звичайної діяльності підприємства.

Поточна вартість зобов'язання – недисконтована сума грошових коштів чи їх еквівалентів, яка була б необхідна для погашення зобов'язання на поточний момент. Цей вид оцінки є найпростішим. Внаслідок того, що поточні зобов'язання належать до погашення протягом короткого проміжку часу і величина дисконту незначна, вони враховуються за номінальною вартістю, тобто в сумі, що належить до виплати в майбутньому [3].

За П(С)БО 11 «Зобов'язання» в Балансі всі поточні зобов'язання відображаються за сумою погашення, тобто у фінансовій звітності в розділі поточних зобов'язань відображається сума, яка буде фактично сплачена при погашенні такого зобов'язання. Зобов'язання визнається, якщо його оцінка може бути достовірно визначена та існує ймовірність зменшення економічних вигод у майбутньому внаслідок його погашення. Якщо на дату балансу раніше визнане зобов'язання не підлягає погашенню, то його сума включається до складу доходу звітного періоду.

3.3. Аудит зобов'язань підприємства

Мета аудиту операцій за зобов'язаннями полягає в становленні первинних даних відносно наявності зобов'язань перед кредиторами, повноти і своєчасності відображення первинних даних в зведених документах та облікових регістрах, правильності ведення обліку зобов'язань і його відповідності прийнятій обліковій політиці, національним положенням (стандартам) бухгалтерського обліку, реальності наявних зобов'язань, законності проведених розрахунків, достовірності відображення стану зобов'язань і звітності господарюючого суб'єкта. Метою аудиту стану розрахунків є встановлення достовірності даних відносно повноти і своєчасності відображення інформації в зведених документах та облікових

регістрах, правильності ведення обліку розрахунків у відповідності до прийнятої облікової політики, достовірності відображення залишків у звітності господарюючого суб'єкта.

Завданнями аудиту операцій за довгостроковими та поточними зобов'язаннями є:

– оцінка стану розрахунково-платіжної дисципліни за всіма видами розрахунків з кредиторами підприємства;

– встановлення достовірності даних бухгалтерського обліку операцій із зобов'язаннями;

– встановлення наявності, правильності оформлення і дотримання умов договорів та інших документів, що визначають права та обов'язки сторін з постачання матеріальних запасів, виконання робіт (надання послуг);

– аналіз правильності і повноти отримання оплати за придбання матеріальних запасів, їх оприбуткування;

– встановлення причини утворення заборгованості її виникнення і реальності отримання;

– встановлення своєчасності розрахунків з бюджетом, перерахування заборгованості кредиторам;

– оцінка системи розрахунків з персоналом, що діє на підприємстві та ефективності стану синтетичного та аналітичного обліку операцій з оплати праці та розрахунків з персоналом підприємства за період, що перевіряється;

– встановлення правильності організації обліку робочого часу і виробітки (виконаного обсягу робіт) на підприємстві, обґрунтованості нарахування заробітної плати, проведення утримань з неї;

– оцінка повноти відображення здійснених операцій в бухгалтерському обліку і перевірка правильності відображення по статтях балансу відповідних залишків заборгованості;

– перевірки дотримання податкового законодавства по операціях, пов'язаних із розрахунками з оплати праці, з позабюджетними фондами, за соціальним страхуванням та забезпеченнями; встановлення дотримання чинного законодавства, правомірності, доцільності та обґрунтування управлінських рішень відповідальних посадових осіб при здійсненні розрахункових операцій з постачальниками, бюджетом, персоналом підприємства, іншими кредиторами; розробка заходів з реалізації результатів конторою з метою попередження зловживань і порушень.

Підприємства всіх форм власності повинні серйозно відноситися до організації обліку кредиторської заборгованості, тому що це допомагає отримувати та аналізувати інформацію щодо розрахунків з кредиторами за довгостроковими та поточними зобов'язаннями.

Задля повного та достовірного отримання інформації підприємства повинні регулярно проводити аудит всієї господарської діяльності, приділяючи головну увагу розрахунків з кредиторами. Головними організаційними аспектами аудиту кредиторської заборгованості вважають визначення мети, завдань та етапів його проведення.

М.Ф. Огійчук, І.Т. Новиков та І.І. Рагуліна завданнями аудиторської перевірки кредиторської заборгованості вважають: правильності складання первинної документації з формування зобов'язань, правильності визначення зобов'язань, правильності оцінки і класифікації зобов'язань, реальності утворення зобов'язань, своєчасності погашення зобов'язань, правильності бухгалтерського обліку зобов'язань, правильності вирахування належних податків й платежів та своєчасності їх платежу [4, с. 472].

В.П. Пантелеєв вважає, що метою проведення аудиту розрахунків з кредиторами є перевірка: наявності і правильності оформлення первинних документів, оцінка синтетичного та аналітичного обліку, оцінка стану заборгованості, перевірка правильності розрахунків, перевірка належної класифікації дебіторської заборгованості, оцінка стану внутрішнього контролю, упевненість у порівнянності показників фінансової та не фінансової звітності [5, с. 211].

Підбиваючи підсумок, можна сказати, що під час перевірки кредиторської заборгованості аудитору потрібно звернути увагу на правильність обліку зобов'язань, відповідність їх класифікації, вірність визначення зобов'язань, реальність їх створення і відповідність термінам сплати, впевнитись, що кредиторська заборгованість розрахована належним чином.

Вважаємо, що метою внутрішнього аудиту кредиторської заборгованості слід вважати можливість адекватного відображення і розкриття даних про кредиторську заборгованість підприємства для того, щоб забезпечити прийняття в майбутньому ефективних та дієвих управлінських рішень.

Організація аудиту кредиторської заборгованості у відповідності з визначеними метою, завданнями дозволять надати клієнту достовірну інформацію про наявність та стан розрахунків з постачальниками.

Висновки

Отже, кредиторська заборгованість відіграє дуже важливу роль на підприємствах будь-якої форми власності, так як значну питому вагу в складі джерел коштів підприємства мають саме позикові кошти, у тому числі й кредиторська заборгованість. Необхідно дотримуватися достовірності даних розрахункових операцій за борговими зобов'язаннями (з кредиторами).

Досягнення і належна підтримка стійкого фінансового положення підприємством є запорукою його подальшого економічного і фінансового зростання. В іншому разі підприємство буде змушене поставити основною метою діяльності не власну капіталізацію і зростання добробуту його власників, а позицію щодо утримання на конкурентному ринку.

Передовий досвід свідчить, що одним із показників стійкого фінансового становища в умовах конкурентоспроможності є позитивна кредиторська заборгованість та належно організована робота з її управління.